

CONGRESVERSLAG

KRITISCHE BESCHOUWINGEN BIJ TWEE RECENTE CONGRESSEN
 OVER DE SOCIALE WETENSCHAPPEN :
 “FESTIVAL OF THE SOCIAL SCIENCES” (Amsterdam 75) en
 “THEORIE—PRAXIS” (ibid).

Magda Michielsens

1) Festival of the social sciences.

Dit festival had plaats in de Vrije Universiteit van Amsterdam, van 7 tot 18 april 1975. Het tweede luik ervan werd gehouden van 19 tot 21 november, onder de titel “Theorie-Praxis”.

Ik zal hier niet overgaan tot een uitgebreid verslag van de inhoud van deze activiteiten, maar enkel trachten een beeld te geven van de pogingen van “sociale wetenschappers” om zich kritisch op te stellen tegenover de maatschappij en hun discipline. Mijn aandacht gaat ook naar de remmende factoren bij deze pogingen.

De Amerikaan Alvin W. GOULDNER, sinds 1972 hoogleraar in Amsterdam, nam het initiatief tot deze kongressen. In de “Volkskrant” van 5 april is hij aan het woord : “Amsterdam moet een wereldcentrum van sociale wetenschappen worden. Er is maar één man die dat klaar kan spelen : Alvin W. Gouldner”. Met het Festival werd een poging gedaan tot vernieuwing van communicatiewijzen in de sociale wetenschappen. Twee weken lang kwamen zo’n twintig vooraanstaande sociologen aan het woord. De inrichters stonden erop dat ze zouden spreken over hun nieuwste bevindingen en dus geen lezing zouden geven van hun publicaties, die iedereen kende of kon kennen. “Dit festival is bedoeld om de communicatie in de sociale wetenschappen over heel de wereld te versnellen en vooral om de tijd te bekorten die nieuwe ontwikkelingen in de sociale wetenschappen nodig hebben om Nederland te bereiken. Als we wachten tot iemand een boek publiceert, ook al krijgen we het onmiddellijk na het verschijnen in handen, dan lezen we in feite nog wat de schrijver drie jaar geleden dacht. Het komende congres zal die tijd voor Nederlanders op zijn

minst halveren". aldus Gouldner nog.

Bij dit opzet, zoals het in de pers naar voren kwam, geef ik enkele bedenkingen.

a- Qua organisatie was het kongres duidelijk op een Nederlands publiek gericht. Gouldner zegt dat de communicatie er in heel de wereld door versneld zal worden. Dat zou dan moeten gebeuren door discussies van de sprekers met de Nederlandse studenten en academici. Onmogelijk is dat niet maar de meer relativiserende uitspraak van Gouldner : "Amsterdam doet examen in de sociologie" lijkt me toch beter aangepast.

b- Het idee om de omloopsnelheid van wetenschappelijke bevindingen te verhogen is zeker nuttig. Veel hangt af van de gekozen formule. Een referaat is geen vervangmiddel voor publicaties : het medium stelt andere eisen en heeft andere mogelijkheden. De meeste sprekers gingen de programmatorische en/of sociologie-kritische weg op. Dit is zeker belangrijk maar de wending werd veroorzaakt door het medium en door de eis enkel nieuwe bevindingen aan te brengen.

c- Het festival stelde de sociologie en de sociologen ter discussie. Men had ook de bedoeling, nogal hooggestemd, om invloed uit te oefenen op de sociologie in heel de wereld. Het was dan ook zeer "verwonderlijk" te zien hoe weinig geïnteresseerd de internationale sprekerscast was in het hele gebeuren. Blijkbaar hebben specialisten-sprekers geen belangstelling of tijd meer voor de sociologie als geheel. Wel spreekt men over het isolement van de wetenschapper, over de gevaren van de specialisatie, maar het geven van een bredere oriëntatie aan het congres liet men aan de studenten over.

d- De meeste sprekers hadden inderdaad geen tijd om het ganse congres bij te wonen : ze waren op "tournee" door Europa en bleven slechts één dag in Amsterdam.

Het festival had als ondertitel : "Nieuwe paradigma's in de sociale wetenschappen". Gedurende het congres werd nooit expliciet over dit onderwerp gesproken, maar de "radical sociology" was nooit ver weg. De behandelde thema's en de altijd aanwezige bezinning over de sociologie als wetenschap en over de functie van de socioloog getuigen daarvan. Enkele voorbeelden :

— Dell Hymes ("Toward Linguistic Competence") maakte een programma voor de sociolinguïstiek. Hij bekritiseerde de neiging om de linguïstiek als gedragswetenschap te sacralizeren, inzonderheid de tendens om aan linguïstiek te doen zonder oog te hebben voor de banden van een taal met de groep waarin ze gesproken wordt, als sociologische entiteit binnen een maatschappij. Hij ging in op de problemen van "Native American, Spanish speaking Communities".

Hij besloot zo : "Sociologists, don't apotheosize, analogize, and so in effect, ostracize, linguistics and language; but criticize them, use them, transform them !".

— Alvin W. Gouldner ("Intellectuals in the Permanent Revolution of the Twentieth Century") vertrok van een citaat van Fidel Castro : "Steeds als het tot een crisis komt.. *zijn het de intellectuelen die militant zijn en niet de politieke groeperingen." Het onderwerp sprak de aanwezigen bijzonder aan. In verband ermee was juist een boek van Wertheim verschenen. Gouldner vertelde wie van de Chinese, Cubaanse of Russische revolutionairen waar gestudeerd had in West-Europa. Enkele uitspraken deden het nogal : dat intellectuelen in het revolutionaire proces nooit helemaal te vertrouwen zijn; dat het Marxisme de plaats heeft ingenomen van het Latijn als taal van de intelligentsia.

Als in de discussie een Iers meisje vraagt om te spreken over de (al dan niet geringe) rol van de intellectuelen in de I.R.A., zegt Gouldner daar niet voldoende over te weten om er op in te gaan. Een Italiaan vraagt iets over de rol van Gramsci, maar Gouldner zegt daar niet voldoende over te weten om er op in te gaan. Er wordt een vraag gesteld over de evolutie van Ulrike Meinhof, maar Gouldner antwoordt dat hij.. enz. Men zou op de duur wel kunnen opperen dat intellectuelen ook op een sociologisch congres niet helemaal te vertrouwen zijn. Gouldner was blijkbaar niet bereid (of in staat) om in te gaan op de meest acute facetten van zijn onderwerp.

— William Chambliss ("Crime in Capitalist and Socialist Societies") besprak de moeilijkheden bij het vergelijken van misdaadstatistieken uit de twee blokken. "Crime" is functie van de waardenschaal in een maatschappij. "Crime" is een politiek wapen. Sociaal-psychologische interpretaties van normenconflicten werken niet verhelderend. De vergelijking is mogelijk als "crime" gedefiniëerd wordt als een structureel probleem, waarvan de logica te vatten is binnen de sociale theorie waarover we beschikken, het Marxisme.

— Erving Goffman ("Gender Stereotypes in Advertising") illustreerde met vele dia's de manier waarop vrouwen in de reclame worden voorgesteld in hun verhouding met mannen. Hij wou geen implicaties aanduiden; zijn werk was van journalistieke aard, zo zei hij.

— Eqbal Ahmad ("Terror in Our Times : a Reappraisal") wilde het terrorisme uit de zestiger jaren begrijpen in het licht van het geïnstitutionalizeerde geweld. Hij vroeg zich ook af of de revolutionaire aanspraken van de terroristen gewettigd en effectief waren.

Uit deze voorbeelden blijkt dat hier mensen aan het woord waren

die maatschappijkritiek kunnen stofferen.

In de referaten, de plenaire discussies, en in het bijzonder in de kleine werkseminaries met de sprekers (een elitaire formule) kwam het probleem van de waardevrijheid van de sociologie naar voren, gekoppeld aan de vraag hoe men de resultaten van de sociologische onderzoeken maatschappelijk, politiek kan gebruiken. Sommigen beperkten zich tot constataties; anderen riepen hun machteloosheid in : beleidsveranderingen op basis van onze bevindingen zijn politieke aangelegenheden, en wij hebben geen politieke macht. Enkel en alleen willen hun sociologische studies enkel binnen een Marxistisch referentiekader bedrijven, in functie van de algemene strijd voor socialistische structuren.

Dit was een hoopgevend congres : er werden stappen gezet, op weg naar de basisdiscussie over de verantwoordelijkheid van de sociale wetenschappers.

2) *De link tussen beide congressen*

In de brochure van het Festival stond al te lezen dat er een follow-up zou zijn in november, met als centraal thema "Theorie-Praxis". Na het eerste congres leek de logica achter die planning volkomen duidelijk.

Op zich is de problematiek over de relatie "Theorie-Praxis" louter "theoretisch". Tijdens het festival zag men dat voor vele geëngageerde wetenschappers die problematiek ook van persoonlijke aard is. Hoe kan men komen tot een verantwoorde relatie tussen *zijn* theoretische arbeid en *zijn* sociale praxis, en, daaraan voorafgaand, wat is zo'n verantwoorde relatie ?

3) *Theorie-Praxis*

Ik geloof dat de verwachting die ik uitspreek onder punt 2 logisch is. Als ze niet ingelost werd lag dat alleen aan de inrichters, die voor het "tweede luik" mensen uitnodigden die van het eerste geen weet hadden. Van de problematiek uit het eerste congres bleef niets meer over. Er kwamen nu mensen aan het woord die grondig de problematiek rond de relatie "Theorie-Praxis" kenden. Ik was voorbij gegaan aan het feit dat er ook een "geschiedenis van de relatie tussen theorie en praxis" bestaat en dat wetenschappers zelden de kans laten voorbijgaan om een probleem in die dimensie te zien als de kans daartoe bestaat. Het was duidelijk dat ze ook in die zin uitgenodigd werden, terwijl men op grond van het eerste congres eerder kon verwachten dat ze het zouden hebben over iets als "Kritische

Sociologie : en dan ?” (Eigenlijk alleen een minder deftige en minder algemene titel voor Theorie-Praxis).

Er werd uiteraard veel over aliënatie gesproken, de Marxexegese was niet uit de lucht. Het was nogal bevreedend : de aliënatie nam exponentiële vormen aan.

Een van de sprekers, A. Kwast, keek blijkbaar op dezelfde manier tegen deze situatie aan; (van waar dan de sociale druk om in de algemene toonaard mee te draaien ?) hij legde aan het einde van zijn referaat een motie voor aan de aanwezigen, waarin er bij de Nederlandse regering werd op aangedrongen de Volksrepubliek Angola te erkennen. 's Namiddags diende hij te verduidelijken dat hij het MPLA bedoeld had, en dat de mensen die ten onrechte niet, of ten onrechte wel hadden getekend dat nu nog konden rechtzetten. Hoe geïnteresseerd is een publiek in de relatie “Theorie-Praxis” als de notie “Volksrepubliek Angola” hen vreemd is ?

Is dit congres een academisch rollenspel en een sociale happening, zoals andere congressen ? Eén van de sprekers, Claus Offe, geboren in 1940, wordt op 21 november geïnterviewd door de “Groene Amsterdammer”. Offe is sinds april 1975 hoogleraar politicologie aan de universiteit van Bielefeld. Hij is assistent geweest tot 1969 aan het “Institut für Sozialforschung”, het bolwerk van de “Frankfurter Schule”. In het interview uitte hij scherpe kritiek op het politieke klimaat in Duitsland, maakt de acties van de R.A.F.-leden duidelijk en begrijpelijk en klaagt hun juridische behandeling aan. Zijn collega te Bielefeld, Niklas Luhman, noemt hij in breed politiek opzicht een gevaarlijk man. Ze spreken nu op dezelfde dag, en zijn elkaars tegenspelers. Geen van beide legt politieke dimensies in zijn betoog, er is niet de minste animositeit. Alles is academische hoffelijkheid en wetenschappelijke voorzichtigheid.

4) *Besluit.*

Bij het lezen van sociaal-wetenschappelijke werken rijst bij mij vaak de vraag : “Waar houdt men zich eigenlijk mee bezig ?” Iets optimistischer moet men vragen : “Waar dient de sociale wetenschap zich mee bezig te houden ?” In het tweede geval sluit men de mogelijkheid van relevantie niet uit.

Het eerste congres was in die zin stimulerend, het tweede maakte door zijn academisme zelfs niet mogelijk te zeggen dat “op zich” de geschiedenis van de relatie Theorie-Praxis een interessant onderwerp kan zijn.

Dat academisme is niet eenvoudig te vermijden. Mijn bedoeling was niet anecdotes te verzamelen, maar te laten zien dat men goed

werk kan doen, om daarna door theoretizeren in naam van de wetenschap de deuren weer dicht te klappen.

aangesteld navorser N.F.W.O.